

**STIJN
STREUVELS**

DEEL II 1915-1918

In oorlogstijd

uit het dagboek van Stijn Streuvels

Bezorgd door Marcel De Smedt

LANNOO

woord vooraf

Met de editie van Streuvels' oorlogsdagboek van 1915-1918 is nu het volledige dagboek *In oorlogstijd* ter beschikking, met inbegrip van meer dan honderdvijftig niet eerder gepubliceerde bladzijden voor de periode februari-augustus 1915.

Bij het ter perse gaan past het een woord van dank te richten tot wie aan de voltooiing van dit project heeft bijgedragen.

Collega Lode Wils, emeritus professor KU Leuven, toonde zich spontaan bereid de inleiding van deze editie zorgvuldig na te lezen. De collega's Nachtergaele en Leys, emeriti professoren KU Leuven, boden hulp bij de vertaling respectievelijk van Franse en Duitse citaten in het dagboek.

Ik dank Jef Bogaert (Anzegem) en Tom Beunens (Avelgem) voor de welwillende manier waarop ze me enkele inlichtingen bezorgden. Ook dank ik de personeelsleden van de dienst Interbibliotheccair Leenverkeer van de Universiteitsbibliotheek KU Leuven en het personeel van het Letterenhuis Antwerpen voor de degelijke en vriendelijke dienstverlening die ik steeds mocht ondervinden bij het bezoek aan deze instellingen.

Een speciaal woord van dank gaat postuum naar Isa Lateur, die mij destijds de toestemming verleende om het oorlogsdagboek van haar vader te publiceren.

Ten slotte dank ik directeur-uitgever Algemene non-fictie Maarten Van Steenberghe van Uitgeverij Lannoo voor het enthousiasme waarmee hij mij de mogelijkheid gaf een nieuwe editie van Streuvels' oorlogsdagboek te bezorgen. In deze dank wil ik ook zijn medewerkers betrekken die deze uitgave technisch verzorgden.

MARCEL DE SMEDT

inhoud

Woord vooraf ...4

Inleiding ...8

Verantwoording ...47

Lijst van gebruikte werken ...69

In oorlogstijd 1915-1918

1915 ...73

1916 ...369

1917 ...515

1918 ...567

Bijlagen

Bijlage 1 ...590

Bijlage 2 ...594

Bijlage 3 ...603

Personenregister ...615

inleiding ¹

¹ Voor deze inleiding werd, naast van de originele tekst van Streuvels' oorlogsdagboek, gebruikgemaakt van de geschiedkundige werken over de Eerste Wereldoorlog die in de 'Verantwoording' (onder 'historische aantekeningen') worden vermeld en waarvan de volledige titelbeschrijving te vinden is in de 'Lijst van gebruikte werken'.

Op nieuwjaarsdag 1915 zit Streuvels alleen in het Lijsternest. Vrouw en kinderen hebben sedert oktober 1914 een onderkomen gevonden in Amsterdam bij Streuvels' uitgever Veen. In zijn eenzaamheid mijmert de auteur over de gelukkige jaren vóór de oorlog, 'dat verleden als een zonnige zomernamiddag met windstille lucht en een gewijde rust over alle dingen die onverroerbaar schijnen', een tijd 'van welgezinde, geruste, vroolijke levensblijheid waar het bestaan in zonnigheid heenglijdt als een beekje onder 't riet'.

Het dagelijks leven leek Streuvels toen vast te liggen, in gevestigde orde:

In heel mijne omgeving dacht ik de rust vergroeid met de dingen die er het beeld van vormden; – zonder dat er ooit iets in staat zou zijn die schoone rust van het landelijke leven, waarin we van de wereld afgezonderd waren, te storen.

Vanuit zijn raam kon hij de hele wereld aanschouwen en in literair werk vorm geven:

Mijn bezigheid bepaalde zich tot 't aanschouwen van 't geen zich aan mijn blik ontrolde en het weergeven in woorden van 't geen zich in altijd anderende² wisseling van tafereelen, door 't draaien der jaargetijden heen, tot eene veelvuldigheid van stemmingen en gevoelens, tot stof voor altijd nieuwe onderwerpen van schoonheid voordeed en aanbod.

Wat is er van dat alles geworden, en wat staat er ons te wachten? Een wervelwind raast thans over de wereld. Alles gaat 'den smeltkroes in en zal er hersmeed en hervormd weer uitkomen'. Wie weet hoe de

² anderende: veranderende.

wereld er zal uitzien als ‘de elementen tot bedaren zijn gekomen?’ Eén zaak is zeker: het geruste, genoeglijke, beschouwende leven van vóór de oorlog is voorbij. Heel de mensheid is betrokken in de storm, dichters niet in het minst; zij zijn het geweten, de vertolkers van de menselijke gevoelens, de geschiedschrijvers van de tegenwoordige tijd.

De storm zal de lucht zuiveren van kwade dampen, ‘de onafzienbare ellende en de overmaat van lijden zal zich omzetten in teelkracht waaruit nieuw leven en verhevener schoonheid kan geboren worden’. Uit dood en vernieling zal nieuw leven tot stand komen.

Ondertussen zitten we nog in ’t donker – aldus Streuvels –, en zijn we nog ‘als het graan dat nog onder de aarde aan ’t rotten is eer de groene priem³ den weg vindt naar het daglicht...’.

Op deze nieuwjaarsdag kunnen we onze wensen alleen maar in gedachten opsturen naar afwezige huisgenoten, bloedverwanten en vrienden.

Bij gebrek aan essentiële gebeurtenissen in de oorlogsvoering vreest Streuvels ‘de pen te moeten neerleggen bij gebrek aan grondstof’. (2 januari 1915) Mijmeringen en beschouwingen maken een substantieel bestanddeel van het dagboek uit, te meer omdat Streuvels in Ingooigem grotendeels afgesloten zit van degelijk nieuws over wat er op het (oorlogs)terrein gebeurt. De bijzondere waarde van Streuvels’ oorlogsdagboek ligt dan ook in de beschrijving van de reacties op de oorlogsomstandigheden.

Zo bijvoorbeeld heeft hij het over de lichtzinnigheid van sommige vrouwen en jonge meisjes, vrouwen die schijnen ‘de eerste notie vergeten te zijn van ’t geen de omstandigheden van haren staat vereischen’, en jonge meisjes ‘die bij ’t afscheid van haren teergeliefde, de

³ priem: pijl(tje).

plechtigste belofte van getrouwheid hebben afgelegd' en zich nu 'met onvaderlandsche en schaamteloze lichtzinnigheid' gedragen. (4 januari 1915) Ook het woekergedrag van sommige boeren zal Streuvels herhaaldelijk aan de kaak stellen.

Op 7 januari bedenkt Streuvels hoe het komt dat de ene mens macht uitoefent op de andere, waardoor de evenmens in zijn vrijheid wordt gekrenkt. Trouwens, hoeveel soldaten zouden blijven strijden als ze de vrije keuze hadden om naar huis te gaan? En wat zou er overblijven van 'die roemrijke deugden, zooals: vaderlandsliefde, heldenmoed, opoffering enz'? Maar een oorlog beantwoordt blijkbaar aan 'diepere natuurwetten', 'als een periodieke schoonmaak, – een algemeene zuivering van de lucht, die op gestelde tijden losbreken moet, opdat wij daarna weer vrijer kunnen ademen en uit de algemeene vernieuwing, het leven forscher opschieten kan'.

Allerlei gevoelens manifesteren zich in oorlogstijd: haat tegenover de vijand, ook bij de burgerbevolking, omwenteling in de begrippen zedelijkheid en eerlijkheid, nijd en afgunst tegenover eigen landgenoten:

Driften en laagheden krinkelen dooreen en zijn vervlochten met de verhevenste uitingen van zelfverloochening en het moedigst gedragen lijden – het is een warboel van uitersten en tegenstrijdigheden; (...). (7 januari 1915)

In zijn eenzaam mijmeren vraagt Streuvels zich af of hij vrouw en kinderen niet terug zou gaan halen uit Amsterdam, om aldus terug te kunnen genieten van de huiselijke gezelligheid in familiekring, zij het met de mogelijke gevaren die de oorlog meebrengt. In ieder geval wil hij beproeven nog eens in Amsterdam te geraken. (14 januari 1915)

De zondagen in werkloosheid en verveling zijn Streuvels het ergst. ‘Als het maar nooit Zondag ware!’ (17 januari 1915) Verdrietigheid, grijze lucht, koude wind, en een oorlog die ‘tot in der eeuwigheid voortduren kan’. Hoop op een goede afloop met een Duitse nederlaag blijft. Maar een week later – alweer op een zondag! – heeft hij er genoeg van en mag het ‘aflopen gelijk het wil als het maar gauw gebeurt’:

In den oorlog zou men moeten eene wetgeving inrichten gelijk bij de hanengevechten: dat er op voorhand een tijd bepaald wordt hoelang het duren mag; dan ten minste zouden wij – en de soldaten nog veel meer, elken avond, met een zucht van ontlasting kunnen zeggen: weeral een dag nader het einde; maar nu weten we aleens niet⁴ of de dagen die voorbijgaan ook aftellen naar het einde, (...). (24 januari 1915)

Ondertussen is het ‘zitten uitkijken over de velden en mijmeren in neerslachtige moedeloosheid omdat er geen einde of uitkomst te verwachten is’.

Eind januari heeft Streuvels de tekst van de kerstboodschap van kardinaal Mercier in handen gekregen. De kardinaal heeft – aldus Streuvels – stevige taal gebruikt, de dingen bij hun naam genoemd en gezegd waar het op staat, wat recht is en wat onrecht.

Op 31 januari – ‘een akelig vervelende zondag’ alweer – schrijft Streuvels de brieven over van een jonge soldaat die in augustus 1914 gesneuveld is, en hem door de vader van het slachtoffer werden bezorgd. Dergelijke brieven zijn spontane uitingen ‘van een hart dat voldoet aan den nood om zijn gevoel uit te storten, om ouders, broeders en

⁴ aleens niet: niet eens.

zusters gerust te stellen... en moed in te spreken'; ze zijn van een Vlaamse jongen die 'zonder aanstellerij of bijbedoeling, eenvoudig en blijgezind' zijn plicht heeft gedaan.

Ofschoon er herhaaldelijk kanongeschut weerklinkt, herhaalt Streuvels dat hij 'van den oorlog zelf' 'hier niets gewaar' wordt,⁵ en als het zo voortgaat, zijn dagboek 'noodzakelijk een grijs, eentonig, vervelend ding' zal worden. (3 februari 1915) En op 5 februari herhaalt hij of hij, 'bij gebrek aan gebeurtenissen', niet beter zou stoppen met zijn dagboek.

Maar dan gebeurt er toch iets!

Op dezelfde datum van 5 februari krijgt hij het bezoek van het driemanschap Willem De Vreese, Leo Picard en Herman Felix Wirth. Streuvels gaat in op hun verzoek mee te werken aan een nieuw op te richten krant *De Vlaamsche Post*, mede als een soort 'losprijs' om via de Nederlands-Duitse filoloog Wirth een vergunning te krijgen vrouw en kinderen uit Amsterdam terug te halen. Meteen kan hij dan ook zijn dagboek ter publicatie meenemen naar zijn uitgever Veen als dank voor de gastvrijheid die zijn huisgenoten bij hem hebben ondervonden.

Een paar dagen later kan Streuvels na de nodige administratieve moeilijkheden naar Amsterdam trekken, waar hij veertien dagen verblijft en er de proeven nakijkt van zijn dagboek dat de uitgever dadelijk wil publiceren; uiteindelijk keert hij met vrouw en kinderen via Vlissingen, Terneuzen en Zelzate terug.

⁵ Ingooigem lag in het etappegebied. Naast het vrije landsgedeelte (achter de IJzer), was het bezette België in vier delen opgedeeld: het marinegebied (Brugge en omstreken), het operatiegebied (frontzone, met gebied tussen het eigenlijke front en het etappegebied), het etappegebied (de rest van West-Vlaanderen, (het grootste gedeelte van) Oost-Vlaanderen en een gedeelte van Henegouwen), en het Gouvernement-Generaal. Het etappegebied ressorteerde onder de bevoegdheid van de bevelhebber van het Duitse 4de leger (tot 1917 hertog Albrecht von Württemberg); het hoofdkwartier was in Tielt gevestigd (cf. o.m. L. Schepens (ed.), *Stijn Streuvels. In oorlogstijd*, p. 26).

Nauwelijks terug thuis vindt Streuvels op 1 maart twee brieven die hem waarschuwen tegen Picard en *De Vlaamsche Post*, waarin van 21 tot 27 februari in zeven opeenvolgende afleveringen dagboeknotities van 1, 14 en 15 november 1914 zijn verschenen. Daarbij zou vooral de publicatie van de beschrijving van de inkwartiering van Duitse officieren in het Lijsternest (14 en 15 november 1914) in de maartdagen van 1915 in de pers een ware polemiek veroorzaken. Met de waarschuwing in de brieven realiseert Streuvels zich de eerste dag van zijn terugkomst reeds dat het met de publicatie van de fragmenten de verkeerde kant opgaat: ‘Het effect zou ik wel gewaarworden, doch het was te laat, de misslag was begaan! Afwachten wat komen moet’. Het vormt de aanleiding tot opnieuw heel wat beschouwingen over vaderlandsliefde en haat voor de vijand, waarbij het wordt ‘als verraad aangerekend den vijand het minste teeken van hoffelijkheid te betuigen’. Men moet de vijand openlijk haten, ‘tenzij als er geld aan te verdienen is’. Dan mogen de burgers zich met de vijand inlaten:

maar wacht u wel te verklaren dat ge onder de Duitschers een trefelijk man hebt aangetroffen die zich fatsoenlijk gedraagt in uw huis; ga er niet mede in gesprek dat⁶ iemand het ziet of ge krijgt een naamlooze dreigbrief onder uw deur geschoven waarop U bekend gemaakt wordt dat de kogel voor u gereed ligt... na den oorlog. (1 maart 1915)

Streuvels zal in zijn dagboek slechts een paar keren op de polemiek terugkomen of erop alluderen. Zo op 24 maart 1915 wanneer hij een exemplaar van de *Düsseldorfer General Anzeiger* van 16 maart in handen krijgt waarin onder de titel ‘Loblied des Deutschen Officiers’ in de vertaling van de dagboekfragmenten alles weggelaten wordt wat

⁶ dat: wanneer.

niet tot de toon van een loflied behoort. Maar ja, ‘in de tijden die wij beleven is het door geen der beide partijen nog toegelaten of mogelijk, onpartijdig te zijn, en niets dan de bloote waarheid te vertellen’.

Met de paasdagen van 4-5 april krijgt Streuvels een niet nader genoemde vriend op bezoek die heel wat kranten heeft meegebracht. Of de lectuur ervan hem enig genoegen zal meebrengen in een wereld ‘waar hatelijkheden, naijver, kwaad inzicht, onbezonnen drift, opwoekeren als onkruid’ is zeer de vraag. Allicht is dit ook een allusie op de polemieken die over hem wordt gevoerd. Doch met een handgebaar zijn ‘die papieren dingen’ weggeveegd, kan hij genieten van het heerlijke landschap, en kunnen ‘de dingen die uit de wereld’ tot hem zijn gekomen met de rook uit zijn pijp door ’t venster heenvliegen.⁷ Op 17 juni 1915, wanneer hij in zijn bed herstelt van een val van zijn hooizolder, ontvangt Streuvels enkele nummers van de Berlijnse krant *Der Reichsbote* van mei-juni 1915, waarin uittreksels uit zijn dagboek moeten dienen om aan te tonen dat ons volk zou hebben meegedaan aan vrijsschutterij. Prompt publiceert Streuvels in *De Vlaamsche Post* van 5 en 6 juli een antwoord onder de titel ‘Vrijsschutters?’

Ondertussen lijkt de oorlog ‘iets als een nieuwe normale toestand waar wij ons bij moeten aanpassen’. (22 maart 1915) Er is alle dagen hevig geschut van het kanon te horen, het gevaar is niet geweken, doch het gewone leven herneemt en de akkers worden bewerkt als voorheen. Men gaat er zelfs toe over de eerder geborgen waar op te delven. Want wat hebben de mensen al niet onder de grond verstopt! Vlees, tarwe, boeken, bankpapieren,... Vele dingen komen in staat van ontbinding te voorschijn. (19 maart 1915)

⁷ Op 3 en 5 april schrijft Streuvels wel een ‘niet te verschijnen’ striemend betoog respectievelijk tegen Alberic Deswarte en Marie Gevers. We nemen de tekst in onze editie op als Bijlage 3.

Geregeld heeft Streuvels het over de opeisingen door de Duitsers. Zo bijvoorbeeld in april 1915. Op 6 april is er beroering op de gemeente omwille van de opeising van grote hoeveelheden tarwe, rogge en haver. Tevens loopt het gerucht (de ‘rampmare’) dat de soldaten van de Militaire Politie in een paar buurgemeenten op ronde zijn om koeien op te eisen. Maatregelen dringen zich op. Kleine boertjes komen te voorschijn met hun koe die geheel opgetuigd is met gareel om ze voor te doen als trekdier, en aldus inbeslagname te voorkomen. Schikkingen worden genomen om koeien te verbergen. Ook bij Streuvels zijn er ‘twee prachtige koeien’ ondergebracht in zijn hoenderhok, die hem ‘met groote verbaasde oogen aanstaren’. Het brengt hem tot de overweging

dat, buiten de twijfelachtige zekerheid om door mijne tegenwoordigheid mijn erf te beveiligen voor de overrompeling van den bezetter, en buiten den schralen troost een dagboek te schrijven over de gebeurtenissen van den dag, – dat het ook nog voor iets anders goed is dat ik thuis gebleven ben en het land niet verlaten heb: er blijft me namelijk de voldoening mijne dorpsgenooten te kunnen helpen hunne dieren te verdonkermanen voor den “slokop”. (7 april 1915)

De soldaten van de Militaire Politie hebben op hun ronde 32 stuks vee gevonden. Boeren trachten hen om te kopen met boter, wijn, een gans... Het neemt niet weg dat ze op gestelde tijd zelf hun dieren in Kortrijk moeten gaan leveren. (9-10 april 1915)

Door het boven water komen van de dagboekfragmenten van februari tot augustus 1915 weten we dat Streuvels in april 1915 tweemaal met de fiets op weg is gegaan.

Van 13 tot 16 april is hij o.m. in Brugge (bij broer en zuster), Wingene (bij notaris Persyn), Tielt en Sint-Eloois-Vijve (bij schilder Modest Huys).⁸ In Brugge noteert Streuvels de ‘straf’ die de stad werd opgelegd naar aanleiding van een manifestatie bij de doortocht van Belgische krijgsgevangenen begeleid door Ulanen. De straf bestaat erin dat alle Franse en Engelse uithangborden en aanplakbrieven binnen de drie dagen moeten worden verwijderd, wat Streuvels de bedenking ontlokt:

Als men eene Vlaamsche stad straffen wil, zou het eerder voor de hand liggen dat men het Vlaamsch doe verdwijnen en vervangen door Duitsch. Dàt ware eene straf.

Het is maar jammer dat die maatregel genomen wordt door de bezetter, ‘en dat het weer tegen de Vlamingen zal uitgespeeld worden na den oorlog’. (13 april 1915)

Bij notaris Persyn in Wingene is de oudste zoon opgetrokken ‘als vrijwilliger, als een jeugdige idealist’. Uit de brieven van de soldaat is Streuvels ervan overtuigd geworden dat er ‘nog wel zuivere gevoelens op de wereld bestonden’, en ‘er heldenmoed bestaat zonder praal, enkel uit plichtsgevoel’. (14 april 1915)

Bij Modest Huys constateert hij dan weer dat men overal uitleg moet geven ‘om de eigen zienswijze en overtuiging met feiten en bewijzen te staven, omdat er zelfs onder de beste vrienden, overal wantrouwen opduikt’. (16 april) Allicht een allusie op de polemieken rond de publicatie van delen en fragmenten van zijn oorlogsdagboek.

⁸ De tocht naar Brugge heeft Streuvels gedeeltelijk beschreven in ‘Mijn fiets in oorlogstijd’, opgenomen in de bundel *Herinneringen uit het verleden* (Tielt, 1924, p. 225-262, daar p. 235-239). Het fragment werd grotendeels overgenomen door Schepens (p. 448-452), die het verkeerdelijk op ‘[Mei 1914]’ dateert, vermoedelijk omdat Streuvels er spreekt over ‘prachtig meiweer’; in de dagboekversie staat ‘Prachtig zomerweer’.

Op 16 april 's avonds is Streuvels thuis. Op zondag 18 april zijn er heel de dag zware slagen 'gelijk we er nog geene hoorden'. Het verhindert hem niet 's anderendaags opnieuw 'uit te zetten' voor een tweede fietstocht.

Via Oudenaarde en Aalst komt hij in Dendermonde, dat in september 1914 zwaar werd vernield. De puinen doen denken aan 'iets uit de oudheid', 'iets gelijk Pompeï en Herculaneum'. De stad lijkt nu

een verlaten tooneel waarvan de spelers vertrokken zijn en hier heel hun gereedschap achterlieten, – 't laatste bedrijf der tragedie is afgespeeld en alles is er in wanorde blijven liggen. (19 april 1915)

Over Lokeren en Sint-Niklaas gaat het naar Antwerpen, van waaruit Streuvels met enkele vrienden naar Brussel spoort (met de trein dus!) om er met Vlaamse vrienden te overleggen. Hier blijkt al gauw dat er nogal wat verschillende meningen bestaan over wat er te doen staat in deze oorlogsomstandigheden. Toch geraken zij het volgens Streuvels eens een manifest uit te geven, 'uitgaand van de Vereeniging van Letterkundigen', waarin een verklaring staat die erop neerkomt 'dat wij Vlamingen willen zijn en blijven in een Nationaal België'. (21 april 1915)⁹

Via Lokeren en Gent komt Streuvels op donderdag 22 april weer thuis.

Twee fietsreizen op twee weken! En dit in de periode dat de Tweede Slag bij Ieper plaatsvindt (april-mei 1915).¹⁰ In het dagboek vernemen we over die slag heel weinig: op 23 april meldt Streuvels dat men ver-

⁹ Tegen het activisme in Brussel werd in augustus 1915 een 'Brussels manifest' opgesteld dat Duitse gunsten afwees (L. Wils, 2014, p. 111-112).

¹⁰ L. De Vos e.a., p. 209-228.

telt dat er een nieuwe aanvalstactiek komt en gewichtige gebeurtenissen op til zouden zijn en dat de mensen zeggen dat er wat verborgen wordt gehouden. En Von Hindenburg zou in Langemark zijn aangekomen.

Tussen 23 april en 8 mei is er een hiaat in het dagboek. Wanneer Streuvels het dan op 8 mei opnieuw ter hand neemt, gaat het niet over de strijd aan het Ieperfront, maar over de zoektocht van de soldaten naar duiven, die men niet meer in bezit mag hebben omwille van de boodschappen die ze zouden kunnen zenden. De liefhebbers verstoppen de diertjes dan maar waar het kan, in spelonken onder de grond, in stroschelven, zelfs in de kerktoren. Zo zal Streuvels op 8 september 1915 de anekdote vertellen dat een officier bij een legeroefening op een korenmijs was geklommen, en bij het zich laten neerglijden van de mijs in 'een soort verdeckte betimmering in een put' was geploft, waarbij rond hem een zwerm duiven opsteeg.

Duiven moeten verdwijnen, fazanten daarentegen worden ongemoeid gelaten. Streuvels merkt op dat ze 'vrij als in eene kasteelwarande, rondwandelen en spelemeien op de jonge vlaschaards': 'men hoort voortdurend hun heesch gekraai in het koorn'. Tot groot verdriet van de jagers mogen ze niet geschoten worden. (16 mei 1915)

Op 19 mei heeft Streuvels het over de berichten in gecensureerde bladen over vooruitgang van de geallieerden en zware verliezen van de Duitsers. Feit is dat in de Tweede Slag bij Ieper er tussen 22 april en 24 mei 1915 tienduizenden doden en gewonden vallen aan beide zijden van de frontlijn die wat wordt opgeschoven naar Ieper toe, maar niet wordt doorbroken. Dat we zoals gezegd in het dagboek vrijwel niets vernemen over deze slag bewijst alleen maar hoe weinig de dagboekschrijver kon vernemen over de toestand aan het front.

Wanneer op 23 mei 1915 Italië de oorlog verklaart aan zijn vroegere bondgenoot Oostenrijk-Hongarije,¹¹ is dat – zoals men zegt – ‘met een gejubel en opgetogenheid’ onder het (Italiaanse) volk alsof het om een feest gaat. Streuvels heeft daar zijn bedenkingen bij. België kon door zijn ligging niet buiten de oorlog blijven, maar Italië ‘na tien maanden den strijd aangezien te hebben, springt er vrijwillig in het vuur’. Zou het om een wetmatigheid in de natuur gaan die zoals ze ‘de macht der liefde gebruikt tot vermenigvuldiging der soorten’, de haat gebruikt ‘voor eene noodwendige destructie, welke, van uit de hoogte beschouwd, misschien niets dan eene heilzame verruiming en vernieuwing teweegbrengt onder ’t menschelijk geslacht, (...)?’ (26 mei) En na het lezen van de proclamaties van de koning van Italië en de keizer van Oostenrijk vraagt Streuvels zich af hoe het mogelijk is dat enige mensen kunnen beschikken over het lot van een hele bevolking. Een uitspraak die hij herhaalt naar aanleiding van de houding van Bulgarijë, dat als neutraal land met beloften van gebiedsuitbreiding en geld gepaaid wordt om een bepaalde kant te kiezen:

Wanneer zal de beschaving het eens zoover brengen dat het niet meer van den willekeur van een vorst of landsbestuur afhangen zal om heele volkeren in ellende te storten? (8 juli 1915)

Bulgarijë zal trouwens begin september 1915 de kant van Duitsland-Oostenrijk kiezen.

In het kader van de registratie van de bevolking moeten in de maand mei 1915 alle mannen tussen 17 en 45 jaar zich melden om een nieuw soort identiteitskaart te bekomen onder controle van het Duits bestuur. Voor de foto hebben heel wat mensen zich voor het eerst in

¹¹ L. De Vos e.a., p. 352.

hun leven laten fotograferen. Een paardenknecht heeft er niet beter op gevonden dan zich met zijn koppel paarden op de foto te laten zetten, en dat op een formaat van de grootte van de kaart waarop zijn foto in het linkerhoekje moest komen. Na discussie kan de secretaris kop en schouders van de man uit de foto snijden, en kan de boever optrekken met een foto waarop twee paarden en een voerman zonder kop. (27 mei)

Herhaaldelijk valt Streuvels het contrast op tussen de rustgevende natuur die leven schept en vrede, en de oorlog die dat leven aan het vernietigen is. Zo schrijft hij op zondag 6 juni:

alles groeit gelijk voorheen, de wolken varen door het hoge ruim, de zon gaat onder en staat op, de sterren zitten aan den hemel, de vogels trekken er zich ook niets van aan, – het is alleen maar wat gerucht, huizen en steden die verwoesten, menschen die sneuvelen...

Op 7 juni:

Terwijl we met de gedachten “ginder” zijn waar de helsche storm woedt, en wij ons trachten voor te stellen wat er omgaat tusschen die dubbele vuurlijn, blijft alles hier rondom in de uiterste rust, – ’t is snikheet en windstil en tot laat in den avond werken de landlieden op den akker.

En op 5 augustus heet het: ‘ginder het slagveld met de gruwelijkheid en hier, op eenige uren afstand, de rust en de vrede van een zomer-schen avond, (...)’.

www.lannoo.com

Registreer u op onze website en we sturen u regelmatig een nieuwsbrief met informatie over nieuwe boeken en met interessante, exclusieve aanbiedingen.

VERANTWOORDING FOTOKATERN

De foto's in het fotokatern komen uit de privécollectie van Wilfried Deraeve. De tekstfragmenten, het borstbeeld van Stijn Streuvels en het familieportret © Letterenhuis, Antwerpen.

OMSLAGONTWERP, LAY-OUT & ZETWERK

Leen Depooter – quod. voor de vorm.

OMSLAGBEELD

naar de cover van de oorspronkelijke Veen-uitgave

© Uitgeverij Lannoo nv

D/2017/45/568 - ISBN 978 94 014 4470 5 – NUR 320-688

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.